

Buro de Brug Quickscan

B21-463 versie 2

Archeologische Quickscan, Pastoor
Smitsstraat 1a, Olland, Gemeente
Meierijstad.

14 juni 2021

Colofon

Auteur(s) H. de Weerd & J.W. Oudhof

Copyright © 2021 Buro de Brug
www.burodebrug.nl

Inhoud

1	Samenvatting	3
2	Inleiding.....	4
3	Beleid	6
4	Cultuurhistorie, geologie en archeologie	7
5	Advies.....	12
6	Bronnen	13

1 Samenvatting

Voorafgaand aan de ontwikkeling van de Pastoor Smitsstraat 1a te Sint-Oedenrode, gemeente Meierijstad is met deze quickscan onderzocht welke archeologische waarden en verwachtingen binnen het perceel liggen.

Het plangebied ligt binnen de dorpskern van Olland dat is aangewezen als terrein van hoge archeologische waarde. Het kent een middelhoge archeologische verwachting voor de (late) Middeleeuwen en een lage archeologische verwachting voor de prehistorie en de Nieuwe Tijd.

Vanuit het gemeentelijk beleid worden ingrepen vrijgesteld van archeologisch onderzoek die de bodem niet meer dan 30 cm. onder maaiveld verstoren of binnen 100 m² blijven. Als de bouwplannen groter zijn dan deze vrijstellingsgrenzen, adviseert Buro de Brug het bevoegd gezag om een inventariserend veldonderzoek (IVO) uit te laten voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek, waarbij de contouren van de te ontgraven delen onderzocht dienen te worden.

2 Inleiding

Op verzoek van Dhr. Exters is deze quickscan uitgevoerd voor het perceel aan de Pastoor Smitsstraat 1a te Olland, gemeente Meierijstad. Het doel van de quickscan is inzicht te bieden in eventuele aanwezige archeologische waarden of verwachtingen op in de directe omgeving van de locatie. Op het moment van schrijven zijn er nog geen bouw- of ontwikkelingsplannen bekend.

Afbeelding 1. Locatie van het plangebied (perceel, zwarte stippellijn) op de luchtfoto.

Het perceel (ODR01 - I – 6973) meet 636 m², is momenteel gedeeltelijk bebouwd met een schuur (bouwjaar rond 1955) met een 'indriefunctie' en bestaat verder uit gras en een verhard pad.¹

¹ Bron: Basisregistratie Adressen en Gebouwen. De dateringen van de panden zijn overigens niet altijd juist vermeld.

In december 2017 is een verkennend bodemonderzoek uitgevoerd voor het opsporen van eventuele bodemverontreiniging, voorafgaand aan de aan- of verkoop van het perceel. Hierbij is in beperkte mate verontreiniging met PAK, minerale olie en asbest aangetroffen. Dit vormt echter geen noodzaak voor verder onderzoek of belemmering voor het gebruik van het terrein.² In de boringen ter hoogte van de schuur en aan de straatzijde zijn resten puin, baksteen en beton aangetroffen. Dit duidt op eerdere bebouwing.

Deze archeologische indicatoren zijn afkomstig van bouw en sloop van (bij)gebouwen in de periode 1900-1980.³

² Zie Van Kessel-Tiebosch, 2017.

³ Topotijdreis.nl

3 **Beleid**

De gemeente Meerijstad heeft in 2018 de Erfgoedverordening vastgesteld en naar verwachting volgt een geactualiseerde archeologische verwachtingenkaart later dit jaar. De regels voor de omgang met archeologische waarden zijn geregeld in de bestemmingsplannen. Het verstoren van de bodem is niet toegestaan binnen een archeologisch monument of daar waar archeologische vondsten worden verwacht.

Het perceel ligt binnen het vigerende bestemmingsplan 'Olland' (vastgesteld op 24-09-2007). Er geldt een dubbelbestemming Waarde – Archeologie in het hele plangebied. Dit houdt in dat het niet toegestaan is om de bodem te verstoren, behalve in deze gevallen:

- a. ver-/nieuwbouw van bestaande gebouwen, waarbij de bestaande oppervlakte van het gebouw niet wordt vergroot of veranderd;*
- b. de bouw van een bijgebouw of de uitbreiding van een bestaand hoofdgebouw met ten hoogste 100 m²;*
- c. bouwwerken voor zover bij de bouw geen grondwerkzaamheden worden uitgevoerd dieper dan 0,3 meter ten opzichte van het maaiveld.*

Op de archeologische beleidskaart van de voormalige gemeente Sint-Oedenrode (BAAC 2007) kent het plangebied een hoge archeologische verwachting (afb. 6).

4 Cultuurhistorie, geologie en archeologie

Cultuurhistorie

Het dorp Olland ligt grofweg 4 kilometer ten noordwesten van Sint-Oedenrode, dat in de Middeleeuwen de centrale plaats vormt in het gebied. Het toponiem Olland is vermoedelijk afgeleid van *Onlant* als in 'slecht land' of 'moerasland' en wordt voor het eerst genoemd in 1290. Rond deze tijd worden de woeste gronden in cultuur gebracht voor landbouw en dit vormt vermoedelijk de start van de nederzetting Olland. Het plangebied ligt aan de centrale doorlopende weg tussen Sint-Oedenrode en Boxtel.

Het perceel is op het Kadastrale Minuutplan van omstreeks 1830 niet bebouwd (afb. 2). Het gebied wordt aangeduid als 'Broeklanden', ook een indicatie van lager liggende, natte gronden. De eerste Nieuwetijdse bebouwing op het perceel is zichtbaar op kaarten van rond 1900 (afb. 3).

<<< Afbeelding 2. Het plangebied (rode cirkel) op het Kadastrale Minuutplan omstreeks 1830.

In de loop van de 20^e eeuw worden diverse (bij)gebouwen opgericht en weer gesloopt, zoals zichtbaar op historische topografische kaarten.⁴

Afbeelding 2. De eerste bebouwing (uit de Nieuwe Tijd) verschijnt rond 1900 op het perceel. >>>

Geologie en bodem

Olland ligt binnen het Pleistocene dekzandlandschap (Formatie van Boxtel), wat tijdens de laatste ijstijd is gevormd. Door permanente bevrozing van de ondergrond moest smelt- en regenwater over het oppervlak afstromen, waardoor bestaande dalen verder afsleten en de zogenaamde Brabantse leem naar de laagten werd vervoerd. Later, in de koudste periode van het Weichselien, raakte het landschap overstoven met dekzand laagpakket van Wierden).⁵

Op de geomorfologische kaart wordt het gebied aangeduid als 'dekzandvlakte'.

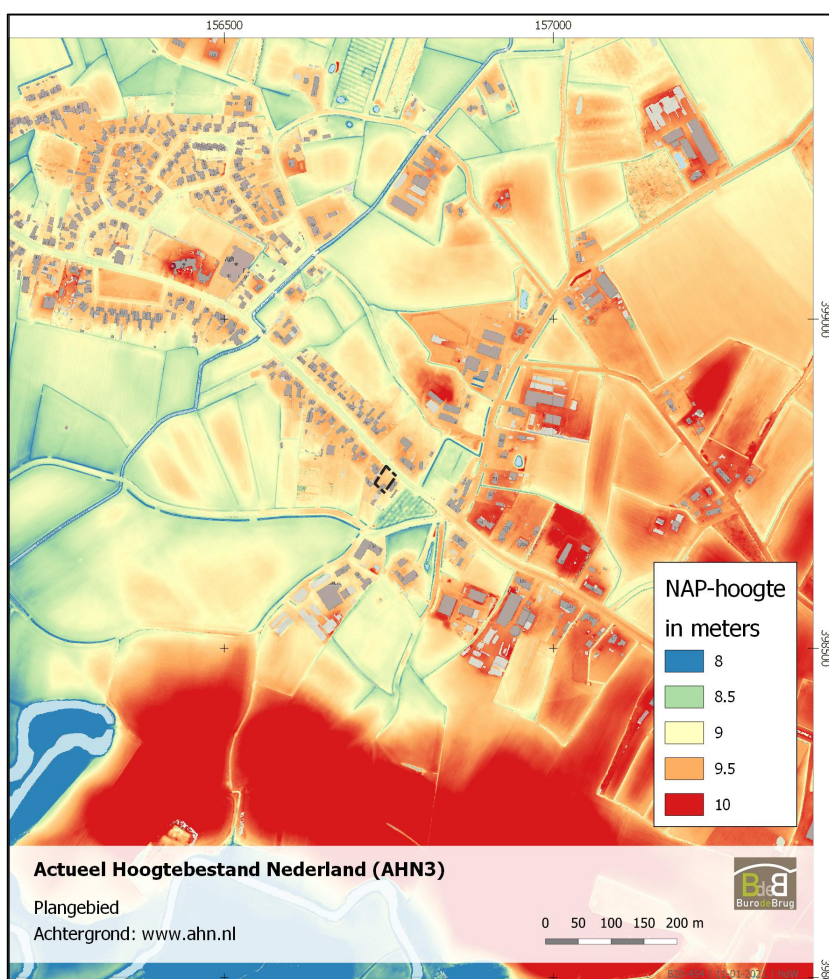

⁴ Bron: Topotijdreis.nl

⁵ Berendsen 2004.

Bron	Informatie
Bodem ⁶ (1:50.000)	pZn23. Gooreerdgronden; lemig fijn zand En zEz21: Hoge zwarte enkeerdgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand.
Geologie ⁷ (1:600.000)	Formatie van Boxtel met een dek van het Laagpakket van Wierden; fluvioperiglaciale afzettingen (leem en zand) met een zanddek.
Geomorfologie ⁸ (1:50.000)	M51: Dekzandvlakte.
Hoogteligging ⁹	Rond + 9.3 meter t.o.v. NAP.

De bodem van het plangebied ligt op de grens van gooreerdgronden en enkeerdgronden. Eerstgenoemde bodem ontstaat in nattere lager gelegen delen in het pleistocene zandlandschap. Een enkeerdgrond is door bemesting opgehoogd waardoor een vruchtbaar bouwlanddek ontstaat. Onder een esdek zijn archeologische resten doorgaans goed bewaard gebleven. Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN3, afb. 4) is te zien dat de percelen aan de weg wat hoger liggen dan het omliggende gebied; vermoedelijk door het opbrengen van een esdek.

Afbeelding 4. Het perceel (zwarte stippellijn) op het Actueel Hoogtebestand Nederland. De dorpskern (richting noordwesten) ligt duidelijk wat hoger dan het plangebied.

⁶ Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Alterra.

⁷ TNO-NITG 2005; www.dinoloket.nl; kaart 2010.

⁸ Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, versie 2017, Alterra.

⁹ AHN, www.ahn.nl.

Archeologie

Bekende waarden:

Het perceel ligt binnen een terrein van hoge archeologische waarde, zoals zichtbaar op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), zie afb. 5. Dit is de (deels vermoedde) oude dorpskern van Olland. Zoals de toelichting aangeeft, is dit AMK-terrein deels op 20^e -eeuwse kaarten gebaseerd, wanneer ook de eerste, nieuwtijdse, bebouwing op het plangebied verschijnt. De dorpskern lijkt hier te groot begrensd te zijn, aangezien op de kaart van 1830 geen bebouwing aanwezig is.

AMK nummer	16856
Status	Terrein van hoge archeologische waarde. Toponiem: Olland, late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd.
Toelichting (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)	Terrein met de oude dorpskern van Olland. Middeleeuwse bewoning voor 1250. Op de AMK-Noord Brabant zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De selectie en begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 16de-eeuwse (Van Deventer) en vroeg 20e-eeuwse kaarten (Bonnebladen). Binnen deze contouren kunnen in de bodem resten van vroegmoderne en waarschijnlijk ook van Laat Middeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning aangetroffen worden. Ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn. Bedacht dient echter te worden dat de bewoning in de Vroege en Volle Middeleeuwen (tot circa 1300 AD) een meer dynamisch karakter gehad kan hebben en dat de plaats en grens ervan niet per se hoeft samen te vallen met die van de latere bewoning.

In de omgeving is eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd. Bij de Sint-Martinuskerk, ten noorden van de Pastoor Smitsstraat zijn agrarische sporen gevonden van onder andere een hopplantage uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd (BAAC 2011). Meer naar het oosten zijn twee bureauonderzoeken met boringen uitgevoerd. Op basis van de grondboringen bleek de bodem (diepgaand) verstoord en deze plangebieden zijn vrijgegeven.¹⁰ Zie voor de locatie ook afb. 5.

Naast het eerder genoemde AMK-terrein liggen in de directe omgeving nog monument 2136 'Berg' met sporen uit de Bronstijd, IJzertijd en Romeinse tijd en monument 2151 'Laageind' met sporen uit de Bronstijd, IJzertijd en Late Middeleeuwen.

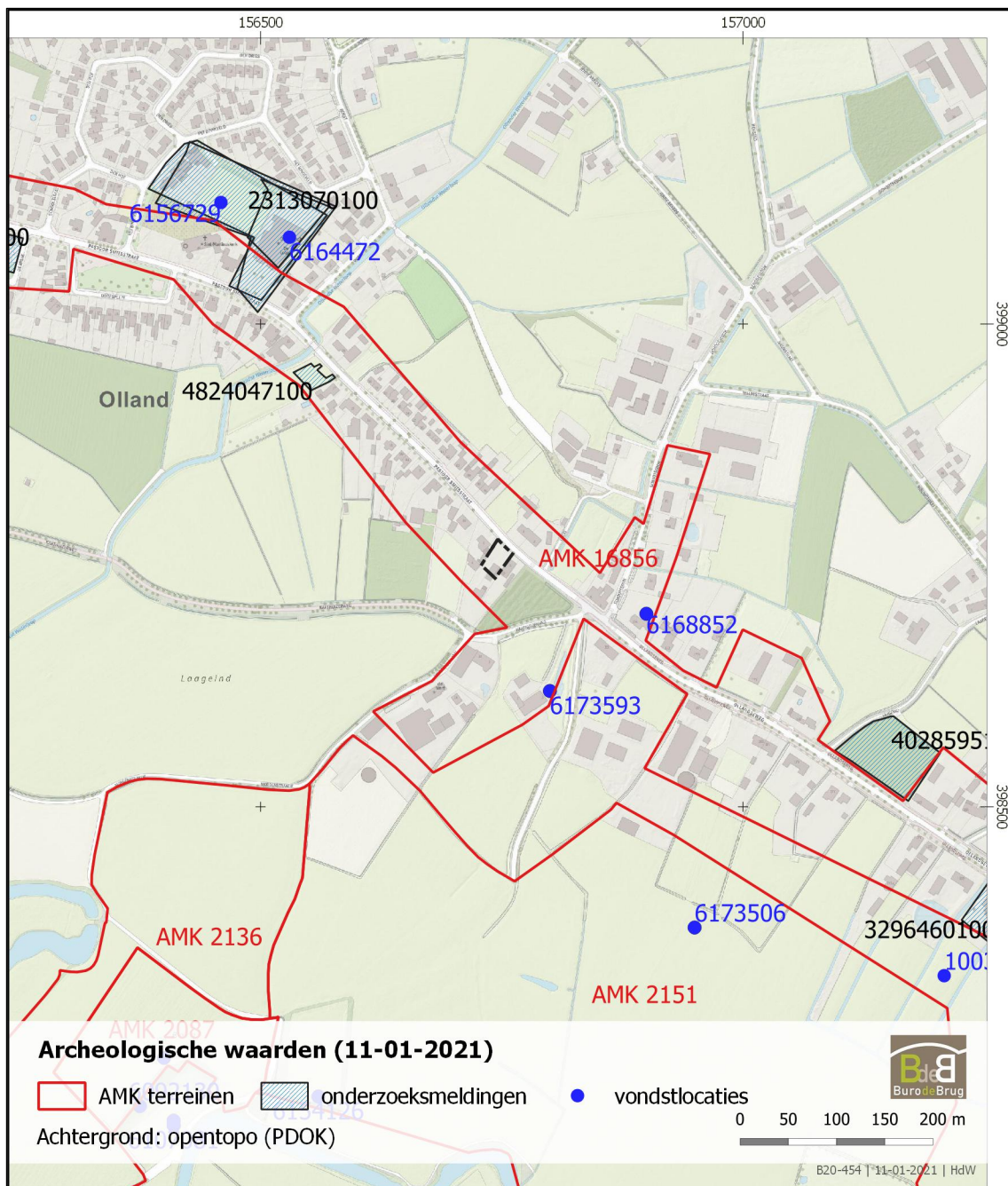
Verwachtingen:

Op de Archeologische Verwachtingskaart van de voormalige gemeente Sint-Oedenrode (afb. 6) valt het plangebied binnen een hoge archeologische verwachting, vermoedelijk gebaseerd op de bodemgesteldheid. De hoger gelegen dekzanden vormden geschikte gronden voor bewoning in de prehistorie.

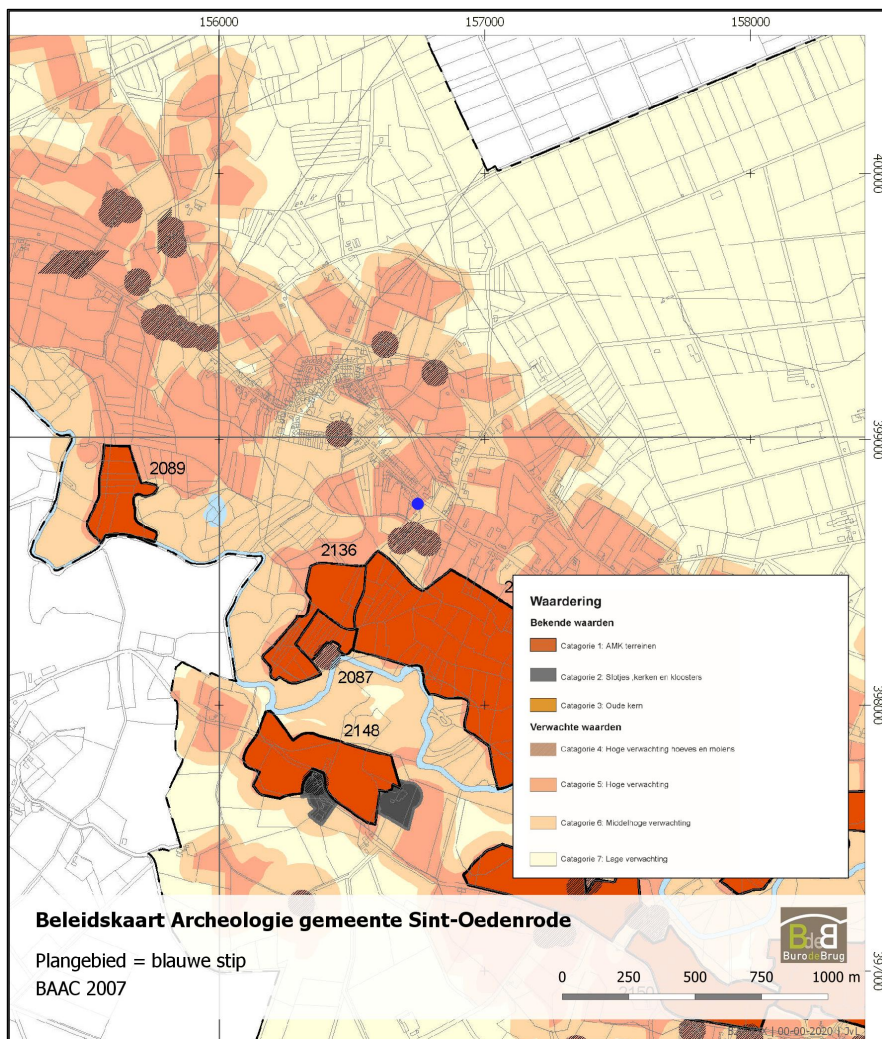
In het landelijk registratiesysteem ARCHIS 3 zijn vondstmeldingen uit de Romeinse tijd, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd opgenomen in de omgeving van het plangebied. Waarschijnlijk werd er in de Romeinse tijd al gewoond op de hogere delen in de Dommelvallei, en vanaf de Late Middeleeuwen wordt het hele gebied in cultuur gebracht. Aanwijzingen voor bewoning in de Vroege Middeleeuwen zijn er niet.¹¹

¹⁰ Van der Feest 2017.

¹¹ Mostert 2011, Cuijpers 2006.

Afbeelding 5. Onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen en AMK-terreinen in de omgeving van het plangebied. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / ARCHIS 3.

Afbeelding 6. Het plangebied (blauwe stip) op de Archeologische Verwachtingskaart van de voormalige gemeente Sint-Oedenrode. Bron: BAAC 2007.

5 Advies

Gespecificeerde archeologische verwachting

Prehistorie: lage verwachting.

Voor de in de nabijheid gelegen AMK-terreinen 'Berg' en 'Laageind' geldt een hoge archeologische verwachting voor de prehistorie en Romeinse tijd. In deze perioden vormden de wat hoger liggende delen van het dekzandlandschap aantrekkelijke locaties voor bewoning. Het plangebied ligt echter beduidend lager dan de prehistorische AMK-terreinen; hier is een natte bodem ontwikkeld. Dit matigt de verwachting naar 'laag'.

Middeleeuwen: middelhoge verwachting

Aangezien er geen directe aanwijzingen zijn voor Middeleeuwse bewoning in de directe omgeving van het plangebied, kent de locatie wel een middelhoge verwachting voor met name de Late Middeleeuwen. De ligging van het plangebied aan een doorgaande weg op korte afstand van de dorpskern zorgt voor een middel hoge trefkans voor verspreide bewoning of andere archeologische sporen die samenhangen met de ontginning en cultivering van het gebied in deze periode.

Nieuwe Tijd: lage verwachting

Het gegeven dat het perceel omstreeks 1830 niet bebouwd is en relatief laaggelegen zorgt voor een lage archeologische verwachting voor de vroegere Nieuwe Tijd. Het lijkt erop dat pas aan het begin van de 20^e eeuw het plangebied bebouwd raakt.

Algemeen:

Vanwege de relatief lage ligging van het perceel, het voorkomen van een natte gooreerdgrond, de afwezigheid van bebouwing op historische kaarten en de (te) ruime begrenzing van het AMK-terrein, geldt alleen een middelhoge archeologische verwachting voor de Late Middeleeuwen.

Advies

Vanuit het gemeentelijk beleid worden ingrepen vrijgesteld van archeologisch onderzoek die de bodem niet meer dan 30 cm. onder maaiveld verstoren of binnen 100 m² blijven. Als de bouwplannen groter zijn dan deze vrijstellingsgrenzen, adviseert Buro de Brug het bevoegd gezag om een inventariserend veldonderzoek (IVO) uit te laten voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek, waarbij de contouren van de te ontgraven delen onderzocht dienen te worden.

Het doel hiervan is het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, het onderzoeken van de staat van de bodem en eventuele verstoringen en het inventariseren van archeologische indicatoren alsmede de diepteligging van mogelijk aanwezige archeologische niveaus.

Op basis van het verkennend booronderzoek dient een nader selectieadvies te worden uitgebracht.

6 Bronnen

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Fysische geografie van Nederland*, Assen.

Cuijpers, J.J & J. de Jong 2006: Gemeente Sint-Oedenrode, erfgoedplan. *Adviesbureau Cuijpers, project 35.001*

Feest, N.J.W. van der. 2017: Archeologisch bureau-en verkennend veldonderzoek, door middel van boringen Ollandseweg te Sint-Oedenrode. *Aeres Milieu projectnummer AM16253*.

Gemeente Meierijstad 2018: Erfgoedverordening Meierijstad 2018

Gemeente Sint-Oedenrode 2007: Erfgoedplan (kaartmateriaal BAAC 2007).

Mostert, M. 2013: Olland Pastoor Smitsstraat, Definitieve Opgraving. *BAAC rapport A-11.0134*.

Kessel-Tiebosch, I. van 2017: Verkennend bodemonderzoek aan de Pastoor Smitsstraat 1A te Olland. *Rapport van Vleuten Consult bv*.

Online bronnen:

ARCHIS 3

Actueel Hoogtebestand Nederland 3 (www.ahn.nl)

Ruimtelijke plannen (ruimtelijkeplannen.nl)

PDOK-loket (www.pdok.nl)

**Selectieadvies archeologische monumentenzorg
Gemeente Meierijstad**

**Archeologische Quickscan
Pastoor Smitsstraat 1a te Olland
Gemeente Meierijstad**

Buro de Brug Quickscan B21-463

***Buro de Brug
(definitieve versie QS)***

	Naam	Afdeling/bedrijf	Datum	Paraaf
Opsteller	Juan van der Roest	senior archeoloog, gemeente 's-Hertogenbosch afdeling SO/Erfgood	21-07-2021	
Controle	Stefan Molenaar	senior archeoloog, gemeente 's-Hertogenbosch afdeling SO/Erfgood	21-07-2021	SM
Controle Gemeente Meierijstad	Mark van den Broek	medewerker Erfgoed gemeente Meierijstad	21-07-2021	

1 Inleiding

In opdracht van dhr. Exters heeft Buro de Brug in februari 2021 een quickscan archeologie uitgevoerd voor een locatie aan de Pastoor Smitsstraat 1a te Olland. Deze quickscan is blijkbaar bedoeld als archeologische onderbouwing bij een nieuw op te stellen bestemmingsplan voor deze locatie.

De gemeente Meierijstad is - als bevoegde overheid - nu gevraagd deze quickscan te beoordelen. Deze is daartoe voorgelegd aan de afdeling SO/Erfgoed van de gemeente 's-Hertogenbosch.

1.1 Het plangebied

Het plangebied ligt aan de Pastoor Smitsstraat 1a te Olland en is 636 m² groot. Het is kadastraal bekend als ODR01, sectie I, nr. 6973. Het perceel is momenteel gedeeltelijk bebouwd met een schuur van rond 1955 met een 'industriefunctie' en bestaat verder uit gras en een verhard pad. Voor de ligging en begrenzingen van het plangebied wordt verwezen naar de quickscan.

1.2 Aard van de bedreiging

De toekomstige inrichting kan gevolgen hebben op het *in-/ex-situ* behoud van mogelijk aanwezige archeologische waarden. Geplande werkzaamheden kunnen eventueel aanwezige waarden verstoren. Echter bij het opstellen van deze quickscan waren er nog geen bouw- of ontwikkelingsplannen bekend.

2 Archeologische quickscan

Buro de Brug heeft in februari 2021 een quickscan opgesteld:

De Weerd, H., en J.W. Oudhof, 2021: Archeologische Quickscan, Pastoor Smitsstraat 1a, Olland, Gemeente Meierijstad - Buro de Brug Quickscan B21-463 - versie 2, 14 juni 2021.

Eerder was de conceptversie (15 februari 2021) van deze quickscan beoordeeld; daarbij waren enkele op- en aanmerkingen geplaatst die in deze versie in voldoende mate zijn verwerkt, zie 3 *Beoordeling*. Deze quickscan dient als bijlage bij het VOBP 'Pastoor Smitsstraat 1a te Olland'.

2.1 Resultaten en conclusie onderzoek

Het perceel ligt binnen AMK-terrein (16856), een terrein van *hoge* archeologische waarde. Het gaat om de (deels vermoede) oude dorpskern van Olland. Dit AMK-terrein is deels op 20^e-eeuwse kaarten gebaseerd, wanneer ook de eerste, nieuwtijdse, bebouwing op het plangebied verschijnt. De dorpskern lijkt hier te groot begrensd te zijn, aangezien op de kaart van 1830 geen bebouwing aanwezig is.

Op de archeologische verwachtingskaart van de voormalige gemeente St.-Oedenrode valt het plangebied binnen de *hoge* archeologische verwachting, vermoedelijk gebaseerd op de bodemgesteldheid. De hoger gelegen dekzanden vormden geschikte gronden voor bewoning in de prehistorie. De gespecificeerde archeologische verwachting is als volgt:

Prehistorie

Voor de nabijgelegen AMK-terreinen 'Berg' en 'Laageind' geldt een *hoge* verwachting voor de prehistorie en Romeinse Tijd. In deze perioden vormden de wat hoger liggende delen van het dekzandlandschap aantrekkelijke locaties voor bewoning. Het plangebied ligt echter beduidend lager dan deze AMK-terreinen; er heeft zich een natte bodem ontwikkeld. Dit matigt de verwachting naar 'laag'.

Middeleeuwen

Daar er geen directe aanwijzingen zijn voor middeleeuwse bewoning in de directe omgeving van het plangebied, geldt er wel een *middelhoge* verwachting voor met name de Late Middeleeuwen. De ligging aan een doorgaande weg op korte afstand van de dorpskern zorgt voor een *middelhoge* trefkans voor verspreide bewoning of andere sporen die samenhangen met de ontginning en cultivering van het gebied in deze periode.

Nieuwe Tijd

Omdat het perceel rond 1830 niet bebouwd is en relatief laaggelegen is, geldt een *lage* verwachting voor de vroegere Nieuwe Tijd. Pas aan het begin van de 20^e eeuw lijkt het perceel bebouwd te raken.

Algemeen

Vanwege de relatief lage ligging van het perceel, het voorkomen van een natte gooreerdgrond, de afwezigheid van bebouwing op historische kaarten en de (te) ruime begrenzing van het AMK-terrein, geldt alleen een *middelhoge* verwachting voor de Late Middeleeuwen.

2.2 Advies Buro De Brug

Op grond van de resultaten van de quickscan adviseert Buro De Brug het volgende :

Vanuit het gemeentelijk beleid worden ingrepen vrijgesteld van archeologisch onderzoek die de bodem niet meer dan 30 cm -mv verstoren of binnen 100 m² blijven. Als de bouwplannen groter zijn dan deze vrijstellingsgrenzen, adviseert Buro de Brug het bevoegd gezag om een inventariserend veldonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een verkennend booronderzoek, waarbij de contouren van de te ontgraven delen onderzocht dienen te worden.

Het doel hiervan is het toetsen van de gespecificeerde archeologische verwachting, het onderzoeken van de staat van de bodem en eventuele verstoringen en het inventariseren van archeologische indicatoren alsmede de diepteligging van mogelijk aanwezige archeologische niveaus.

Op basis van het verkennend booronderzoek dient een nader selectieadvies te worden uitgebracht.

3 Beoordeling quickscan namens/door de Gemeente Meerijstad

De uitgevoerde quickscan is nu completer en duidelijker opgesteld en bevat voldoende informatie voor een adequaat advies en besluit. Er zijn bij deze versie verder dan ook geen op- of aanmerkingen geplaatst. Het rapport (quickscan) kan dan ook worden goedgekeurd.

3.1 Selectieadvies Gemeente Meerijstad

Gezien het voorgaande kan de gemeente nu geheel instemmen met de inhoud en strekking van de quickscan opgesteld door Buro de Brug.

De gemeente neemt dan ook het advies van Buro de Brug over om een inventariserend veldonderzoek, een verkennend booronderzoek, noodzakelijk te achten als er ingrepen gaan plaatsvinden die de geldende vrijstellingsgrenzen overschrijden, die dus dieper gaan dan 30 cm -mv of groter zijn dan 100 m². Hoewel bij het opstellen van de quickscan de bouw- of ontwikkelingsplannen nog niet verder waren uitgewerkt, zal uitgaande van standaard aanlegdieptes voor aanleg van funderingen, waarbij ook nog eens sprake is van enige mate van "bodemverbetering" en zaken als sleuven voor riolering, kabels en leidingen e.d., het eerste zeker het geval zijn.

Deze versie (v. 2) is bij dezen goedgekeurd en kan direct als definitieve versie worden vastgesteld.